

Literatura, política i política literària: presències i absències xineses al català

per Carles Prado-Fonts

Parlant de la traducció entre cultures, Naoki Sakai va afirmar quelcom que val la pena tenir sempre present: contràriament al que es pugui pensar, la traducció no apropa llengües i cultures, sinó que les separa. No es tracta d'una frase políticament correcta, sens dubte. Però respon a una lògica irrefutable. Gràcies a la traducció ens apropem a l'Altre, ens endinsem en la seva cultura, ens encuriosim per la seva gent, per la seva història, pels seus costums. Però ho fem, justament, perquè ens sabem diferents. Dues persones que ja s'entenen no necessiten traducció. La traducció neix a partir de la percepció de la diferència. I, en aquest sentit, la reforça.

No és estrany, doncs, que la selecció d'una obra per ser traduïda vingui determinada per aquest afany de remarcar la diferència. Així, a grans trets i salvant algunes excepcions molt notables, les traduccions del xinès al català (i a la majoria de les llengües occidentals) han estat motivades per un intent de fer evident la distància que, aparentment, ens separa de la Xina: cronològica, geogràfica i cultural. Aquest intent de diferenciació ha organitzat les traduccions en dos grans eixos.

D'una banda, les obres i els autors remotament llunyans: de Confuci i el *Daodejing* als poetes de la dinastia Tang, per exemple. Aquests clàssics plusquamperfets ens reforcen la imatge d'una Xina «mil·lenària», amb una cultura tan ancestralment arrelada que l'ha fet immòbil al pas de la història. La literatura catalana ha acollit, entre d'altres, *L'art de la guerra* de Sunzi i el *Daodejing* (trad. Seán Golden i Marisa Presas), *Les Analectes* de Confuci (trad. Antoni Prevosti), algun fragment de les *Memòries històriques* de Sima Qian (trad. Dolors Folch) i diverses traduccions, versions i interpretacions de poemes de la dinastia Tang.

De l'altra, les obres i els autors radicalment contemporanis: de Gao Xingjian a *Shanghai Baby* passant per les víctimes de la Revolució Cultural, per exemple. Aquests coetanis ens refermen una imatge parcial i polititzada de la Xina actual que, com a conseqüència de la guerra freda, encara tenim més o menys interioritzada en l'imaginari: la d'un estat dictatorial amb mecanismes de censura infranquejables, en certa manera endarrerit però, a la vegada, amenaçador. En català trobem (sovint en traduccions indirectes) les novel·les de Gao Xingjian, *Shanghai Baby* de Wei Hui, *La nina de Pequín* de Chun Sue (trad. Sara Rovira) o *Trista vida* de Chi Li (trad. Mari Carme Espín), entre d'altres. A més, moltes obres d'autors xinesos o d'origen xinès escrites en anglès o francès (i, per tant, discutibles de ser catalogades com a *literatura xinesa*, malgrat la percepció habitual) contribueixen molt vivament en aquesta línia: *Balzac i la petita modista xinesa* de Dai Sijie, *Cignes*

salvatges de Jung Chang, *Ser dona a la Xina* de Xinran o d'altres obres d'autores com ara Amy Tan o Anchee Min.

Aquests dos eixos —cadascun dels quals aplega obres de gran qualitat i obres literàriament menors— polaritzen l'interès i la recepció del gran conjunt de la literatura xinesa a casa nostra. Què passa, però, amb les obres xineses de gran qualitat literària que ni van ser escrites fa més de mil anys ni, per dir-ho d'alguna manera, han estat censurades pel govern comunista? Tenim tan interioritzats aquests dos eixos que és molt probable que algú es pregunti: «Però realment existeixen obres així?» Pregunta que, en el fons, n'encobreix una altra: «De debò ens interessen?».

Quan la majoria d'obres de literatura xinesa moderna traduïdes a casa nostra són tan semblants, es fa difícil convèncer el lector general que la xinesa és una literatura fèrtil i molt més diversa del que deixen entreveure els nostres catàlegs editorials.

No caldria haver de recórrer a arguments de volum. No caldria esgrimir que el més lògic és que, en una literatura que comparteixen milers de milions de persones i que inclou allò que es publica a la Xina, a Taiwan, a gran part del sud-est d'Àsia i, de fet, arreu del món per mitjà de la diàspora, per força hi ha d'haver de tot, com a totes les literatures. Qualsevol literatura, per modest que sigui el seu nombre de lectors, és prou diversa i interessant sempre que ens hi atansem amb curiositat i lliures de prejudicis. No hauria de ser difícil imaginar, doncs, que les obres polititzades que hem acollit en català conviuen al món sinòfon d'origen amb literatura de tot tipus: realista i modernista, naturalista i d'avantguarda, comercial i elitista, prosa i poesia.

El fet, però, és que el prisma polític des del qual filtrem (i publiquem) la literatura xinesa a casa nostra fa que aquesta diversitat sigui poc visible i que hi hagi absències més que notables. Autors com, per exemple, Shen Congwen, Zhang Ailing o Qian Zhongshu, actius durant els anys trenta i quaranta i que formen part del cànon xinès modern, a dia d'avui encara són autèntics desconeguts a casa nostra. El mateix es podria dir de la interessantíssima literatura en llengua xinesa d'autors taiwanesos o del sud-est asiàtic. Com que totes aquestes obres no faciliten la interpretació política que ens interessa i que, en certa manera, ens reafirma culturalment, és difícil que suscitin la nostra atenció.

A banda de l'evident homogeneïtzació del conjunt d'obres xineses modernes que rebem, el sedàs polític que tenim plantat a la duana literària té també altres efectes. Com ara la sobreinterpretació o la interpretació parcial. Obsessionats a veure-hi únicament en clau política, oblidem importants components estètics o experimentals —purament literaris— d'algunes obres. És el cas de la recepció que ha tingut Gao Xingjian a casa nostra. Marcat per la condició de dissident polític, els aspectes estrictament estètics de l'obra del Premi Nobel —que ell mateix s'ha esforçat per explicitar en actes públics i en assaigs literaris— s'han deixat de banda i se n'ha sobreforçat una interpretació marcadament autobiogràfica. O com ara la repercussió en el món literari xinès. En vista de les credencials que se'ls demanaran per ser traduïts, molts autors xinesos que, des de la Xina o des d'Occident, busquen aquest reconeixement internacional decideixen facilitar la interpretació polititzada de les seves obres orientant-les cap a una temàtica determinada o, fins i tot, provocant-ne la censura a la Xina. Es dona així el fenomen pervers en què la traducció acaba homogeneïtzant també la literatura d'origen.

Les traduccions del xinès al català, que es van originar per generació espontània i que, de mica en mica, es van consolidant acadèmicament, tenen encara molt de camí per recórrer. Ateses les complexitats que motiven i governen el procés d'acollida d'una obra xinesa en llengua catalana, parlar de política literària en un sentit macro, editorial o institucional, no deixa de ser innocent i anodí. Editorials i institucions responen a un conjunt complex de discursos socials, econòmics i culturals que, en el fons, no són més que un reflex de nosaltres mateixos. En certa manera, podríem

dir que tenim la política literària que ens mereixem.

Probablement, doncs, l'única manera d'intervenir en un panorama tan hermètic és la més utòpica però, a la vegada, la més factible: portar la política literària al terreny individual. Reflexionar sobre què esperem d'una traducció. Tenir presents els criteris que la deuen haver motivat. Divulgar com a docents, com a estudiants, com a lectors. Aprofitar les escletxes que es puguin obrir en les programacions editorials. Tractar la literatura xinesa (o qualsevol altra) a casa nostra com ens agradaria que tractessin la pròpia en casa aliena. Són petites accions, petits gestos de resistència que tots podem aportar per, si més no, conviure de manera crítica amb aquest estat de les coses.

Aquest article ha estat presentat el 30 de setembre de 2009 a Casa Àsia, Barcelona, en l'acte del Dia del Traductor.